

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ
ТА ІНФОРМАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Грабар Наталя Григорівна

УДК 021:316.77:174

**СИСТЕМА ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ
В СОЦІОКОМУНІКАТИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
БІБЛІОТЕЧНОЇ СФЕРИ**

27.00.03 – книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня доктора наук
із соціальних комунікацій

Харків – 2020

Роботу виконано в Харківському національному технічному університеті сільського господарства ім. П. Василенка
Міністерство освіти і науки України

Офіційні опоненти: докторка історичних наук, професорка,
Ільганаєва Валентина Олександрівна,
Ужгородський інститут культури і мистецтв,
завідувачка кафедри соціокультурної
діяльності

докторка наук із соціальних комунікацій,
старша наукова співробітниця,
Добко Тетяна Василівна,
Національна бібліотека України
імені В. І. Вернадського, завідувачка відділу
науково-бібліографічної інформації

докторка наук із соціальних комунікацій,
Кунанець Наталія Едуардівна,
Національний університет
«Львівська політехніка», професорка кафедри
інформаційних систем та мереж

Захист відбудеться «30» вересня 2020 р. о 13.00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.807.02 у Харківській державній академії культури за адресою: 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4.

З дисертацією можна ознайомитися в науковій бібліотеці Харківської державної академії культури за адресою: 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4.

Автореферат розіслано «28» серпня 2020 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

В. А. Маркова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. У сучасному бібліотечному середовищі зростає значення взаємозв'язків у системі бібліотека-освіта-наука-управління, що зумовлено кардинальними змінами бібліотечної професії, пошуком інноваційних напрямів розвитку бібліотечної галузі у суспільстві знань. Недостатній рівень взаємодії між працівниками бібліотек, освітянами й науковцями на національному та міжнародному рівнях негативно позначається на досягненні сталого розвитку бібліотечного соціального інституту в умовах розгортання соціально-комунікаційної діяльності, що зумовлює необхідність актуалізації цього процесу через посилення професійного бібліотечного спілкування.

Нині в українському бібліотекознавчому дискурсі переважає інформаційно-технологічний акцент досліджень. Процесам професійного бібліотечного спілкування, які вможливають техніко-технологічні, організаційні, управлінські трансформації, приділяється недостатньо уваги.

Для успішного професійного спілкування потрібен новий рівень комунікативної компетентності бібліотечних працівників, що дозволяє визначати оптимальні способи комунікації відповідно до мінливих умов і структури інформаційно-комунікаційного простору. Від ефективності комунікативної взаємодії залежить продуктивність виконання бібліотекою своєї місії. Звідси впливає важливість наукового обґрунтування системи професійного спілкування в сучасних умовах розвитку соціокомунікативного середовища бібліотечної сфери.

Доцільність вивчення системи професійного спілкування в бібліотечній сфері зумовлена протиріччями, що виникли внаслідок істотних змін у площині професійної взаємодії протягом її розвитку: між потребою в ефективному професійному спілкуванні бібліотечних фахівців з колегами, користувачами, партнерами і недостатнім рівнем використання його форм та засобів; між існуючими можливостями здійснення професійного спілкування поза зонами обмежень у просторі та часі і їх незадовільним застосуванням для розширення міжнародної бібліотечної взаємодії; між використанням комунікативних інструментів і сервісів у бібліотечній діяльності й функціонально-організаційними моделями внутрішньосистемних та міжсистемних зв'язків; між трансформаційними змінами в системі професійного бібліотечного спілкування та відсутністю необхідного теоретичного узагальнення цих змін на різних рівнях організації бібліотечної діяльності.

На подолання зазначених протиріч спрямоване це дисертаційне дослідження, основні результати й положення якого сприятимуть зміцненню та вдосконаленню взаємовідносин між усіма учасниками в комуні-

кативному середовищі бібліотечної сфери; посиленню взаєморозуміння працівників бібліотек з читачами і користувачами; підвищенню активності міжнародної взаємодії між бібліотечними професіоналами.

Осмислення системи бібліотечного професійного спілкування як особливого феномену сприяє не тільки визначенню його системних ознак, але й узагальненню теоретичних надбань комунікаційної теорії, практики соціальної взаємодії в суспільстві та його підсистемах, визначенню загальних і специфічних особливостей у моделях професійного бібліотечного спілкування в різних напрямках практичної, наукової та освітньої діяльності бібліотечної галузі. Усе це зумовило вибір теми дисертаційної розвідки, її мету й основні дослідницькі завдання.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження спрямовано на реалізацію Стратегії розвитку бібліотечної справи на період до 2025 р. «Якісні зміни бібліотек для забезпечення сталого розвитку України», «Стратегії розвитку інформаційного простору України на період до 2020 р.», інших законодавчих і програмних документів чинного уряду; відповідає комплексній науковій темі Харківської державної академії культури «Документально-комунікаційні структури суспільства: інноваційні стратегії розвитку» (державний реєстраційний номер 0109U000512) та науково-дослідницькій темі кафедри культурних універсалій Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка (ХНТУСГ): «Комунікативні практики у ЗВО аграрного профілю».

Мета дисертаційного дослідження полягає в теоретичному обґрунтуванні системи професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери як підґрунтя її сталого розвитку.

Як *гіпотезу* дисертант висуває припущення про те, що система професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери розвивається відповідно до змін бібліотечної діяльності, але цього недостатньо. У своєму системному вигляді професійне спілкування повинно бути особливою комунікативною технологією та специфічною діяльністю, що сприятиме підтримці та розвитку взаємовідносин у бібліотечному колективі, удосконаленню управління якістю бібліотечної діяльності, посиленню співпраці бібліотекарів з користувачами, колегами, партнерами на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Досягнення зазначеної мети і перевірка окресленої гіпотези передбачає вирішення таких наукових **завдань дослідження**:

- проаналізувати наукові погляди щодо спілкування в бібліотечній сфері;
- обґрунтувати методологію та методи дослідження;

- здійснити термінологічний аналіз основних понять дисертаційного дослідження;
- проаналізувати структурні особливості системи професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери;
- визначити функціональну спрямованість професійного бібліотечного спілкування в умовах трансформації та розвитку бібліотечної діяльності;
- розкрити напрями диверсифікації професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери;
- встановити основні просторово-середовищні особливості бібліотечного професійного спілкування;
- визначити специфіку професійного спілкування в інформаційно-виробничому процесі та сервісах сучасної бібліотеки;
- розкрити значення професійного бібліотечного спілкування під час соціокультурної бібліотечної діяльності;
- окреслити особливості спілкування в науково-освітньому бібліотечному просторі;
- визначити напрями розвитку системи професійного спілкування в бібліотечному соціокомунікативному середовищі України.

Об'єкт дослідження — соціокомунікативне середовище бібліотечної сфери.

Предмет дослідження — системні особливості професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери.

Методи дослідження ґрунтуються на застосуванні комплексу наукових підходів та методичного інструментарію. В основу методології дослідження покладено соціокомунікативний підхід, який у поєднанні з системним, синергетичним, соціокультурним та діяльнісним сприяв усесторонньому осмисленню об'єктивних процесів трансформації професійного спілкування в бібліотечній науці, освіті, управлінні й практиці; виявленню закономірностей його розвитку.

Вирішення завдань дисертаційної роботи здійснено з використанням таких **методів**: термінологічного аналізу (для уточнення базових термінів дослідження); структурно-функціонального аналізу (для виявлення та дослідження елементів системи професійного спілкування в структурі бібліотечної діяльності та зв'язків між ними; загальних й особливих функцій системи); аналізу і синтезу (для теоретичного осмислення завдань професійного спілкування в бібліотечній сфері; визначення факторів зовнішнього впливу на характеристики професійного бібліотечного спілкування); узагальнення (для формування висновків); моделювання (для модифікацій професійного спілкування з урахуванням практичної та науково-освітньої діяльності в бібліотечній галузі); прогнозування

(для визначення та обґрунтування перспективних напрямів професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери).

Застосування вищезазначених підходів і методів допомогло розкрити структурно-функціональну специфіку системи професійного спілкування в бібліотечній сфері, визначити тенденції його розвитку в умовах медіатизації соціально-комунікаційного простору суспільства; обґрунтувати феномен професійного бібліотечного спілкування як окремого рівня професійної взаємодії.

Теоретичним підґрунтям дослідження стала соціально-комунікаційна парадигма соціальної взаємодії, відображена в працях В. Ільганаєвої, Н. Лумана, Г. Почепцова, В. Різуна, В. Соколова, Ю. Хабермаса, О. Холода, Н. Maxwell та ін. Важливою теоретичною базою дисертаційного дослідження є наукові концепції спілкування в бібліотеці, обґрунтовані в роботах: В. Бородіної, В. Дрибіна, С. Єзової, І. Мейжис, Ю. Мелентьєвої, Я. Хіміч, А. Чачко та ін., а також наукові результати і теоретичні положення досліджень О. Воскобойнікової-Гузевої, Т. Гранчак, І. Давидової, Т. Добко, Н. Кунанець, К. Лобузіню, Г. Шемаєвої.

Проте, попри значну кількість досліджень, у яких приділено увагу здебільшого загальнонауковому розумінню спілкування, системне уявлення про розвиток, сучасні особливості та перспективи професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери продовжує бути актуальним по сьогоднішній день.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертаційна робота є комплексним дослідженням, у якому:

вперше у вітчизняному бібліотекознавстві:

- сформовано системне уявлення про професійне бібліотечне спілкування як: особливу комунікативну технологію, що поєднує гуманістичні та технологічні аспекти; специфічний напрям практичної, науково-освітньої та управлінської бібліотечної діяльності; базовий компонент професійної комунікації, спрямованої на підвищення якості виконання бібліотекою свого соціального призначення; напрям досліджень в українському бібліотекознавстві;

- встановлено закономірності професійного бібліотечного спілкування в загальній системі соціальної взаємодії: 1) взаємопов'язаність професійного бібліотечного спілкування і бібліотечної діяльності; 2) причинно-наслідкова залежність зміни професійного спілкування від цілей, змісту, предмета, умов соціальної взаємодії; 3) системно-інтеграційний розвиток професійного спілкування під впливом трансформації бібліотечної діяльності; 4) зростання людського фактора у вирішенні питань підвищення якості бібліотечної діяльності;

– обґрунтовано положення про професійне спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери як феномену, що проявляється у взаємозв'язках фахівців у процесі виконання практичних, науково-освітніх й управлінських завдань на локальному, регіональному, національному, міжнародному рівнях;

– визначено започаткування атрактор-атракторного професійного спілкування в сучасному соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери, що визначається зростанням привабливості бібліотек на основі врізноманітнення комунікативних інструментів для створення умов розширення співробітництва та партнерства в межах і поза межами бібліотечних установ;

– обґрунтовано компенсаторну функцію та запропоновано компенсаторну модель професійного спілкування в бібліотечному середовищі, спрямовану на підвищення якості процесів взаємодії в бібліотеці для подолання цифрової та інформаційної нерівності в мережевій комунікації; розвиток міжкультурного діалогу як форми сприяння міжчасовому та міжнаціональному спілкуванню; компенсацію негативних тенденцій у внутрішньому та зовнішньому соціокомунікативному середовищі;

– визначено особливості проектно-орієнтованого професійного спілкування бібліотечних фахівців з урахуванням тенденцій соціального інжинірингу, що ґрунтується на діалогічності та полілогічності; вирізняється багатоспрямованістю форм організації діяльності, урізноманітненням засобів здійснення проектних зв'язків, кооперацією представників бібліотечної науки, освіти і практики; поєднує комунікативний, організаційно-технологічний й управлінський аспекти;

– доведено, що професійне спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери є важливим інструментом бібліотечного менеджменту, який: дозволяє передбачати та упереджувати ризики, знаходити необхідну аргументацію для переконання та мотивування в прийнятті рішень, сприяє подоланню кризових ситуацій;

доповнено й удосконалено:

– термінологічну систему досліджуваної предметної сфери за допомогою теоретико-методологічних уточнень та структурування поняттєвого поля «професійного спілкування в бібліотечній сфері»;

– кваліметричний інструментарій для визначення якості професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери, що підвищує рівень її визначеності, доступності, прозорості для всіх працівників бібліотечної галузі;

набуло подальшого розвитку:

– уявлення про еволюцію наукових поглядів щодо професійного бібліотечного спілкування в площині бібліотекознавства, що зумовлена інтеграцією бібліотек до системи соціальних комунікацій;

– положення про універсальні властивості та специфіку професійного бібліотечного спілкування як необхідної умови розвитку комунікаційного простору бібліотечної діяльності та інтеграцію до загального медіапростору суспільства;

– уявлення про професійне спілкування в бібліотечній сфері як елементу та основи бібліотечного виробничого циклу й сервісу, соціокультурного та науково-освітнього процесів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що викладені в дисертаційному дослідженні положення, узагальнення, висновки становлять теоретико-методологічні та методичні основи для впровадження в практику роботи бібліотек України як напряму вдосконалення їхньої діяльності. Крім того, системний опис, визначення, характеристики бібліотечного професійного спілкування, компенсаторна модель, запропонована система комунікативних практик бібліотечного спілкування можуть бути долучені до програм навчального процесу у вищих навчальних закладах III–IV рівнів акредитації при викладанні професійно-орієнтованих спеціальних дисциплін, що формують фахові компетентності фахівців за спеціальністю «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» та в системі підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Матеріали докторського дослідження становлять основу для подальшого розвитку комунікативних послуг бібліотечних установ, формування навичок комунікаційного менеджменту в бібліотечній сфері; є вагомим внеском у теорію соціальних комунікацій і можуть бути підґрунтям для подальших наукових розробок у галузі бібліотекознавства.

Основні постулати та положення дослідження використовуються в освітньому процесі ХНТУСГ імені Петра Василенка та Харківської державної академії культури, про що свідчать акти про впровадження.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є результатом власного наукового дослідження автора. З наукових праць, опублікованих у співавторстві з Л. Бездольною, А. Кухаренко, М. Мазоренко, Т. Соколовською, використані лише власні ідеї та розробки автора, які становлять 60%. Дослідження не містить матеріалів, отриманих у кандидатській дисертації «Виховна діяльність бібліотек вищих навчальних закладів у сучасних соціально-комунікаційних умовах» (2009 р.).

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення, висновки, результати дисертаційного дослідження оприлюднені в межах наукових конференцій різних рівнів: а саме — на міжнародних наукових

конференціях: «Філософський та літературознавчий виміри сучасних гуманітарних досліджень» (Суми, 2009), «Бібліотечно-інформаційний сервіс: сучасний стан і перспективи розвитку» (Харків, 2010), «Бібліотека ВНЗ на новому етапі розвитку соціальних комунікацій» (Дніпропетровськ, 2010, 2013), «Філософія спілкування: культура мови, цінності» (Харків, 2012), «Людина, культура, техніка в новому тисячолітті» (Харків, 2014), «Слобожанський гуманітарій» (Харків, 2014, 2015, 2018), «Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи» (Харків, 2011, 2016), «Мова. Наука. Культура» (Харків, 2015), «Безпечове інноваційне суспільство: взаємодія у сфері правової освіти та правового виховання» (інтернет-конференція, Харків, 2016); «Культура в процесі духовно-морального розвитку глобального суспільства» (Харків, 2018, 2019); на всеукраїнських науково-методичних конференціях та семінарах: «Українська культура та ментальність: самобутність в умовах глобалізації» (Сімферополь, 2010), «Королівські читання 2009» (Харків, 2010), «Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань: технології, освіта, наука» (Харків, 2016), «Проблеми розвитку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-комунікаційному середовищі» (Рівне, 2016), «Інформаційно-бібліотечний сервіс і користувач: новий формат взаємодії» (інтернет-конференція, Харків, 2017).

Публікації. Основні наукові результати і висновки дисертаційного дослідження викладено в 53 публікаціях. Серед них — 2 одноосібні монографії, 16 статей — у наукових фахових виданнях України за спеціальністю, 6 — у зарубіжних виданнях (з яких 1 опублікована у виданні, що індексується в наукометричній базі Web of Science), 19 — у збірниках матеріалів наукових конференцій, 10 публікацій, які додатково відображають наукові результати дисертації, серед яких 1 посібник англійською мовою, опублікований у Німеччині та 1 стаття, розміщена в зарубіжній колективній монографії.

Структура та обсяг дисертації. Робота містить вступ, шість розділів, висновки, список використаних джерел із 566 найменувань (57 сторінок), 8 додатків (33 сторінки). Загальний обсяг дисертації — 480 сторінок: основний текст — 369 сторінок. Текст проілюстровано 9 таблицями, 10 рисунками.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У вступі обґрунтовано актуальність теми дисертаційного дослідження, розкрито ступінь наукової розробленості проблеми у вітчизняній і зарубіжній літературі; визначено зв'язок роботи з науковими програмами, планами і темами; сформульовано гіпотезу та визначено теоретико-мето-

дологічні засади дослідження; розкрито наукову новизну положень, які пропонуються на захист; викладено практичне значення одержаних результатів; наведено дані про апробацію результатів дослідження, наукові публікації та структуру й обсяг дисертації.

У *першому розділі «Теоретико-методологічна база дослідження професійного бібліотечного спілкування»*, який складається із трьох підрозділів, розглянуто еволюцію теоретичних поглядів на процеси бібліотечного спілкування, визначено методологію та обґрунтовано методи дисертаційного дослідження, проаналізовано терміносистему предметної сфери.

У *підрозділі 1.1. «Професійне спілкування в теоретичному дискурсі бібліотекознавства»* звернено увагу, що від початку становлення суспільства і формування філософської думки й понині простежується звернення до проблем спілкування та діалогу зокрема. Обґрунтовано вагомість загальнотеоретичних досліджень вітчизняних та зарубіжних учених стосовно поняття «спілкування» для вивчення концепту «бібліотечне професійне спілкування»: філософські (М. Бахтін, Л. Буєва, С. Заветний, М. Каган, І. Чайка та ін.); психологічні (Г. Андрєєва, О. Бодалев, О. Войскунський, О. Леонтєв, F. Schulz von Thun), соціологічні (Н. Луман, І. Мальковська, А. Рунов, В. Швайдак, Дж. Шира), педагогічні (В. Кремень, В. Сутужко, В. Сухомлинський), культурологічні (О. Берегова, О. Бучковська, Ж. Верховська), соціокомунікативні (Ф. Бацевич, Ю. Лотман, В. Миронов, Т. Goban-Klas, J. Habermas, M. Radford, G. Radford).

Визначено еволюцію теоретичних поглядів на професійне спілкування в бібліотечній сфері. Перші наукові праці (20–70 рр. XX ст.) присвячені організації спілкування в бібліотеці з точки зору психолого-педагогічного підходу (Д. Балика, М. Куфаєв, О. Покровський, М. Рубакін, Н. Фрідьєва, Л. Хавкіна). Подальше вивчення спілкування в бібліотеці дослідники пов'язали з культурно-просвітницькою діяльністю, у межах якої висвітлюються різні аспекти соціально-психологічного спілкування (50–70 рр. XX ст.). Теоретичні розвідки, зокрема М. Дворкіної, Н. Клименкової, С. Матліної, І. Моргенштерна, Е. Шапіро та ін., акцентували на концептуальних засадах бібліотечного спілкування в процесі бібліотечного обслуговування користувачів (80–90 рр. XX ст.).

На початку XXI ст. вивчення бібліотечного спілкування здобуває нового імпульсу й розглядається вченими в різних аспектах: взаємодія бібліотекаря і читача, професійна етика спілкування, діалогічне спілкування. Серед них важливе теоретичне значення мають праці С. Бородіної, І. Джерелієвської, О. Жабко, Н. Збаровської, Г. Кормишиної.

Зазначено, що наукові розвідки А. Гончарова, О. Грозовської, Л. Красинської, В. Скар, Ю. Трач спрямовано на осмислення бібліотечного

спілкування як професійного. Вони обґрунтовують його як фактор оптимізації бібліотечного обслуговування читачів (О. Грозовська, Л. Красинська) та важливий засіб професійного розвитку бібліотечних фахівців (А. Гончаров, І. Домбровська, Н. Лопатіна, В. Скар, В. Турчин).

Наукові напрацювання сучасного періоду, зокрема українських учених Т. Добко, Т. Гранчак, Н. Кунанець, О. Мар'їної та багатьох інших, акцентують здебільшого на розвитку бібліотечної взаємодії в цифровому комунікаційному просторі. У зарубіжному науковому дискурсі активно досліджується феномен бібліотечного спілкування (С. Єзова, Ю. Мелентьева); узагальнюються теоретичні надбання комунікативної теорії з різних точок зору: соціально-психологічного (І. Богданова, S. Dunkan, J. LaRue, Sh. Weiner), соціально-педагогічного (О. Смоліна, В. Терьшин, Н. Schultka) та соціально-управлінського (В. Бородіна, J. Bledgen) аспектів бібліотечної взаємодії з користувачами та партнерами; визначається роль бібліотечних фахівців в організації міжкультурного діалогу (О. Астаф'єва, З. Ахунова, О. Барма, К. Генієва, І. Чаднова). Останнім часом посилюється увага дослідників до вивчення міжособистісного та групового бібліотечного спілкування (Т. Атланова, І. Богданова, К. Генієва), дискутується проблема комунікативної ефективності бібліотек в умовах їхньої інтеграції до мережевого простору (Н. Бабієва, В. Бондаренко, Т. Добко, О. Жабко, О. Жадько, Л. Трачук), звертається увага на важливість безпосереднього (віч-на-віч) професійного спілкування в сучасному бібліотечному середовищі (С. Бородіна, С. Єзова, D. Chen, S. Dunkan, Ch. Fuchs).

У підрозділі 1.2. «Методологія та методи дослідження» обґрунтовано методологію дослідження, яка базується на поєднанні теоретичних положень бібліотекознавства та наукових принципів соціальних комунікацій.

Важливе значення для розкриття теми дисертації має соціокомунікативний підхід, засади якого розроблені в зарубіжних комунікаційних концепціях Sh. Ross з K. Nilsen, Sh. Weiner, J. Walther і представниками української бібліотекознавчої наукової школи, зокрема І. Давидовою, В. Ільганаєвою, О. Кобелевим, Н. Кунанець, Г. Шемаєвою та ін. Використання основних положень аналізованих досліджень дозволило: обґрунтувати систему професійного бібліотечного спілкування як важливого процесу соціальної взаємодії бібліотечних фахівців; розкрити форми і засоби професійного бібліотечного спілкування в сучасному соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери як соціально-культурної технології об'єднання фахівців з метою досягнення спільних цілей, розкрити особливості системи професійного спілкування в бібліотечному середовищі

на різних рівнях: міжособистісному, груповому, міждисциплінарному та міжнародному.

Доведено доцільність поєднання соціокомунікативного та системного підходів для уточнення елементів сучасної системи професійного спілкування в бібліотечній сфері, встановлення зв'язків між ними, визначення функціональних особливостей професійного спілкування, позначення системних взаємозв'язків між суб'єктами професійного спілкування в умовах практичної та науково-освітньої бібліотечної діяльності. Застосування основних положень системного підходу дозволило розглянути професійне спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери з різних теоретичних аспектів як цілості.

Залучення основних засад синергетичного підходу, зокрема його положень про самоорганізацію, еволюцію і кооперацію, сприяло виокремленню на теоретичному рівні основних модифікацій суб'єкт-суб'єктних відносин у бібліотечній сфері; розкриттю процесів диверсифікації професійного спілкування в бібліотечній сфері; обґрунтуванню атрактивності спілкування в бібліотеці як важливої характеристики взаємодії.

Ґрунтуючись на концепціях та теоретичних положеннях С. Бородіної, А. Гончарова, С. Єзової, доведено пріоритетність діяльнісного підходу. Його застосування дозволило розглянути професійне спілкування в бібліотечній сфері як специфічний вид практичної, управлінської та науково-освітньої бібліотечної діяльності.

Поєднання наукових підходів з конкретними методами, зокрема з термінологічним аналізом, аналізом і синтезом, моделюванням, прогнозуванням, сприяло вирішенню поставлених завдань та досягненню мети докторського дослідження.

Підрозділ 1.3. «Термінологічне поле дослідження професійного спілкування в бібліотечній сфері» спрямовано на визначення та конкретизацію базових понять предметного поля розгляду професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери.

Проаналізовано різні теоретичні підходи до розуміння понять «спілкування» та «комунікація» у сучасному науковому дискурсі українських та зарубіжних учених. Констатовано, що найпоширенішими серед них є два. Відповідно до першого, зміст термінів не розмежовується. Це ґрунтується на розумінні і комунікації, і спілкування як інформаційного зв'язку (Ж. Верховська, В. Курбатов, О. Леонтьєв, Т. Парсонс, А. Соколов, К. Черрі). Другий підхід пов'язується з їхньою відмінністю (Ж. Годфруа, В. Дрибін, А. Жичкіна, В. Ільганаєва, М. Каган, В. Конєцька, В. Різун, Н. Шелкова). Комунікація розглядається як суто інформаційний процес, метою якого є пошук документів, інформації, знання (суб'єкт-об'єктна

взаємодія). Спілкування розкривається через поєднання інформаційної, практичної та емоційно-чуттєвої його складових.

Визначено, що в англomовній бібліотекознавчій науці існують різні терміни, зміст яких пов'язується зі спілкуванням. Так, термін «communication» розуміється як зв'язок, процес передачі інформації від одного суб'єкта до іншого (J. Budd, J. Cox, O. Einasto, D. Emojorho, V. Horton, M. Lee, Schulz von Thun). Термін «interaction» більшість зарубіжних учених використовують як міжсуб'єктний процес, який має причину та предмет обговорення (M. Bates, D. Y. T. Chen, S. K. Chu, Y. Maxwell). Поняття «connection» використовують здебільшого в значенні встановлення соціальних контактів, зв'язків (G. Gerbner, Sh. Weiner, M. Wright). Процес підтримки та зміни взаємовідносин у колективі найчастіше позначають терміном «personal relationship» (E. Popova, M. Radford, G. Radford), а поняттям «face to face communication» — безпосередню та міжособистісну комунікацію/спілкування «віч-на-віч» стосовно обміну досвідом, для вирішення проблемних питань (L. Bronstein, S. Dunkan, W. Donald, N. Lund, L. Normore, M. Radford, G. Radford, Sh. Weiner).

На основі узагальнення зазначених підходів доведено різницю між поняттями «професійне бібліотечне спілкування» та «професійна бібліотечна комунікація»; визначено професійне спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери як особливу соціокультурну комунікативну технологію, що становить основу соціальної взаємодії суб'єктів у процесі практичної, науково-освітньої й управлінської бібліотечної діяльності на локальному, регіональному, національному та міжнародному рівнях на засадах використання різних форм, методів, засобів.

Розкрито зміст поняття «атрактор» з точки зору теорії синергетики та наукових уявлень зарубіжних бібліотекознавців (С. Єзова, Н. Лопатіна, К. Fichter, M. Radford, G. Radford), які визначають атрактивність: читачів у зв'язку з урізноманітненням їхніх інформаційних потреб; бібліотекарів, які орієнтуються на впровадження сучасного інформаційного сервісу; мережевих ресурсів і послуг та привертають увагу і колеґ, і читачів. Обґрунтовано, що в сучасних умовах цифрових технологій означаються засади атрактор-атракторного професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери.

У другому розділі «**Структурно-функціональний аналіз системи професійного бібліотечного спілкування**», який складається з трьох підрозділів, уточнено структурні та соціально-функціональні особливості професійного спілкування в бібліотечній сфері, охарактеризовано особливість зв'язків між суб'єктами професійного бібліотечного спілкування.

У підрозділі 2.1. «Структурні особливості професійного спілкування в бібліотечній сфері» наголошено, що сучасна організація бібліотечної діяльності потребує нового ставлення до професійного спілкування як важливого фактора її розвитку.

Особливість професійного бібліотечного спілкування полягає в поєднанні універсальних та специфічних властивостей й передбачає формування соціокомунікативних зв'язків у процесі здійснення практичної та науково-освітньої бібліотечної діяльності. До основних специфічних властивостей віднесено: професіоналізм бібліотечного фахівця, розуміння ним суспільного значення своєї діяльності; професійні цінності, які консолідують бібліотечних фахівців, їхніх партнерів для вирішення професійних завдань; нові напрями бібліотечної діяльності й проблемні питання, що потребують обговорення; відпрацювання єдиної стратегії між суб'єктами взаємодії в процесі реалізації різноаспектних бібліотечних процесів та проєктів; комунікативну компетентність бібліотечного фахівця, вміння вести професійний діалог з користувачами бібліотек щодо задоволення їхніх інформаційних потреб, підвищення якості бібліотечних продуктів та послуг; спрямування кожного процесу професійного бібліотечного спілкування на результативність.

Визначено структуру професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери як інтегрованого комплексу взаємопов'язаних компонентів та зв'язків між ними.

Підкреслено, що на структурні особливості професійного бібліотечного спілкування суттєво впливає специфіка сучасних технологій і процесів практичної, наукової та освітньої діяльності. Їхній розвиток потребує поєднання професійних знань, навичок з практикою і вміннями професійно спілкуватися. Акцентовано на тому, що відправною точкою в системі професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери є контакт, який передбачає перехід до діалогу та полілогу, що слугує основою для вирішення професійних питань та проблем бібліотечної галузі.

Розкрито різні підходи до діалогічного бібліотечного спілкування та виокремлено найпоширеніші його види: діалог-запит, діалог-обмін, діалог-дискусія. Обґрунтовано важливість бібліотечного діалогу з точки зору організації бібліотечної діяльності та стратегічного розвитку бібліотечної сфери.

Підрозділ 2.2. «Зв'язки суб'єктів у системі професійного бібліотечного спілкування», у якому поряд з дослідженими зв'язками бібліотекарів з користувачами та між користувачами бібліотек акцентовано на зв'язках між фахівцями в бібліотечному колективі; працівників бібліотек з науковцями та викладачами профільних установ; бібліотекарів-науковців з

науковцями науково-освітніх установ, факультетів, кафедр бібліотечно-го профілю; партнерами; студентами; видавцями та розповсюджувачами книжкових і періодичних видань.

Виявлено особливості професійних зв'язків між бібліотечними фахівцями на регіональному, національному та міжнародному рівнях. Серед зв'язків на першому рівні виокремлено такі: організація переговорів, робочих зустрічей з метою координації спільних зусиль для реагування на зовнішні зміни; професійне спілкування в межах корпоративних бібліотечних об'єднань. Визначено необхідність посилення зв'язків та взаємозв'язків між бібліотечними фахівцями на національному рівні, що зумовлено недостатнім станом їхньої взаємодії. З'ясовано, що міжвідомчі бібліотечні зв'язки бібліотек становлять 15.5%; працівників бібліотек з науковцями та викладачами профільних установ — 13.2%; між бібліотечними науковцями — 34.1%; працівників бібліотек зі студентами профільних закладів — 0.7%.

На міжнародному рівні виокремлено розвиток інноваційного партнерства в системі професійного бібліотечного середовища, об'єктами якого є: інноваційні програми та проекти; нові знання та інтелектуальні продукти; матеріально-технічне оснащення й процеси цифровізації; організаційні рішення, спрямовані на вдосконалення бібліотечного обслуговування; механізми укріплення партнерства з різними установами та організаціями; нові підходи й методи бібліотечних послуг.

У підрозділі 2.3. «Соціально-функціональна спрямованість професійного бібліотечного спілкування» зазначено, що сучасне розуміння професійного спілкування в комунікативному середовищі бібліотечної сфери пов'язане зі змінами, які відбулися в організації бібліотечної діяльності в умовах розгортання медіасфери суспільства. Функціонально-змістовні зміни бібліотечної галузі впливають на функції професійного спілкування і навпаки. Кожен компонент та елемент системи професійного бібліотечного спілкування має певні функції, а система загалом виконує як загальновідомі, так й специфічні функції, зумовлені особливостями діяльності бібліотек та організації науково-освітнього процесу в бібліотечній галузі.

Серед основних функцій професійного спілкування в сучасному комунікативному середовищі бібліотечної сфери виокремлено: головну, основні, особливі, додаткову. Головною функцією системи професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери обґрунтовано комунікативну, спрямовану на об'єднання та узгодження дій між бібліотечними фахівцями, бібліотекарів з користувачами, партнерами та іншими представниками соціуму. До основних віднесено інформаційну (взаємовплив через передачу та сприйняття інформації), соціокультурну (спрямована на спілкування в процесі організації та проведення

різних заходів культурно-просвітницького спрямування), гуманістичну (ґрунтується на духовності, моральності, загальнолюдських цінностях). Особливими функціями визначено організуючу (готовність до підтримки зв'язків), регулятивну (врегулювання конфліктних та спірних ситуацій), експресивну (досягнення емоційного стану взаєморозуміння).

Обґрунтовано компенсаторну функцію професійного спілкування в бібліотечній сфері як додаткову в межах професійного бібліотечного спілкування. Її виокремлення зумовлюється тим, що в умовах розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, поширення дезінформації, інформаційних провокацій, віртуальних перформансів порушується стан рівноваги в суспільстві. Роль компенсаторної функції полягає в забезпеченні користувачів бібліотек достовірною інформацією; наданні кваліфікованої допомоги різним категоріям відвідувачів для подолання цифрової та інформаційної нерівності в мережевій комунікації, сприянні соціальної інклюзії людям з обмеженими можливостями, біженцям, переселенцям; розвитку міжкультурного діалогу в професійному бібліотечному середовищі як процесу та форми взаємозв'язків між суб'єктами, які є представниками різних культур.

Розуміння соціально-функціональної спрямованості професійного бібліотечного спілкування потребує підвищення вимог до компетентнісного рівня бібліотекаря, підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців.

Третій розділ «Інноваційні зміни в системі професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери» складається з двох підрозділів, у яких розкрито напрями диверсифікації професійного бібліотечного спілкування та проаналізовано просторово-середовищні зв'язки суб'єктів бібліотечного спілкування.

У підрозділі 3.1. «Вектори диверсифікації професійного спілкування в бібліотечній сфері» звернено увагу на те, що трансформація бібліотечної діяльності впливає на диверсифікацію професійного спілкування в трьох напрямках: розширення, урізноманітнення, ускладнення.

Доведено, що залучення до партнерської взаємодії представників різних сфер соціальної діяльності; поглиблення взаємозв'язків між фахівцями бібліотечної науки, освіти і практики; ускладнення предметної орієнтації диверсифікує професійне бібліотечне спілкування. Водночас система професійного спілкування бібліотечної сфери, зазнаючи певних змін в умовах розвитку електронного середовища, стає багатоаспектнішою як за формою, так і за змістом, зумовлює розгортання технологічних, організаційних, управлінських змін у бібліотечній галузі, що сприяє підвищенню іміджу бібліотеки в суспільстві.

Визначено, що в комунікативному середовищі бібліотечної сфери дедалі важливішим й необхіднішим елементом взаємозв'язків стає

віртуальне спілкування. Це створює підґрунтя для розвитку міжнародної співпраці, участі бібліотечних практиків, науковців, освітян у колективній взаємодії в межах національної бібліотечної системи. Виявлено вплив технологічних, організаційних, управлінських змін у бібліотечній галузі на ускладнення предмета, змісту професійного бібліотечного спілкування.

Розкрито диверсифікацію внутрішніх та зовнішніх форм і засобів професійного бібліотечного спілкування в таких аспектах: віртуалізації, пов'язаної зі спілкуванням на відстані на засадах використання широкого спектра засобів та форм міжособистісної, групової та міжгрупової взаємодії; конвергенції, зумовленої розвитком міждисциплінарних зв'язків та взаємопроникненням форм організації, презентації й трансляції інформації; консолідації, спрямованої на соціальну взаємодію бібліотечних фахівців з партнерами та представниками різних соціокомунікаційних структур.

Доведено, що поєднання різних видів інформації (мультимедіа), розвиток форм та засобів професійного спілкування в сучасному інформаційному просторі змінює лінійний перебіг професійного спілкування на нелінійний.

У підрозділі 3.2. «Просторово-середовищні зв'язки атракторів професійного бібліотечного спілкування» підкреслено, що розвиток сучасних новітніх технологій впливає на організацію просторово-середовищних взаємозв'язків суб'єктів бібліотечного спілкування в сучасному соціокомунікативному середовищі.

У системі професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери умовно виокремлено традиційне, віртуальне та мультимодальне середовища професійного спілкування, які взаємодоповнюють одне одного. Особливості професійного бібліотечного спілкування в кожному з них залежать від цілей, змісту, предмета взаємодії, видів, форм і засобів спілкування. Доведено, що в кожному з них позначається атрактор-атракторне спілкування.

Виявлено, що професійне бібліотечне спілкування у віртуальному середовищі набуває ознак коадаптації, інтегративності, кооперативності, про що свідчить зростання кількості дискусійних груп для обміну інформацією між бібліотечними фахівцями в міжнародному досвіді та врізноманітнення їхньої тематики. Визначено, що більшість із них організують провідні бібліотеки та бібліотечні асоціації. Серед них — віртуальні групи та регіональні форуми: «Бібліотекарі київських публічних бібліотек», «Бібліотекарі Херсонщини», «Миколаївський бібліотекар»; спільноти за тематичною ознакою в межах Української бібліотечної асоціації; «Школа Бібліотечної адвокації», «Універсальна десяткова класифікація (УДК) в Україні», «Відкрита Школа: Хмарні сервіси в освіті»; міжнародні:

Європейський форум ILI (Internet Library International); дискусійна група для східноєвропейських бібліотекарів та архівістів SLAVLIB; міжнародна дискусійна група сільськогосподарських бібліотек AGRILIBS; креативна лабораторія пошуку подальших шляхів бібліотечного розвитку Libraries step up.

Основною особливістю просторово-середовищних зв'язків суб'єктів професійного бібліотечного спілкування визначено динамічність розвитку бібліотеки, багатосторонність її зв'язків, відкритість до нових умов існування системи соціальних комунікацій.

У *четвертому розділі «Системно-діяльнісні умови професійного спілкування в бібліотеці»*, який складається з трьох підрозділів, здійснено аналіз професійного спілкування в бібліотеках в умовах бібліотечного виробництва та бібліотечно-інформаційного сервісу, розкрито розвиток професійного спілкування в процесі соціокультурної бібліотечної діяльності.

У *підрозділі 4.1. «Особливості професійного спілкування у виробничих процесах бібліотеки»* охарактеризовано систему професійних зв'язків та особливостей спілкування під час бібліотечного виробництва на міжособистісному, груповому, міжгруповому, міжпрофесійному рівнях, що передбачає входження всіх учасників виробничого процесу в бібліотеці в партнерські відносини.

Розкрито особливості професійного спілкування в наступних напрямках бібліотечного виробництва: підготовки, створення, поширення, управління виробничим процесом. Доведено, що в процесі бібліотечного внутрішнього та зовнішнього професійного спілкування в процесі виробничої діяльності пріоритетним стає полілог у формі традиційних та віртуальних дискусій, дебатів, тренінгів, тематичних семінарів, «круглих столів» як у межах галузі, так й з представниками інших професій, зокрема з інформаційними фахівцями.

Виявлено проблеми професійного спілкування в процесі бібліотечно-го виробництва: складність встановлення взаєморозуміння, що пов'язано з різним рівнем професійних компетенцій, інтерпретації й аналізу інформації; пасивність окремих учасників.

Відзначено посилення групового та міжгрупового професійного спілкування в процесі бібліотечного виробництва в напрямі створення локальних, розподілених, консолідованих, корпоративних електронних ресурсів. Акцентовано, що в межах міжнародних консорціумів професійне спілкування бібліотечних фахівців є системним та становить 96 % під час робочих зустрічей, у межах конференцій — 56%, віртуальних конференцій — 26%, організації вебінарів — 59%.

Обґрунтовано необхідність поглиблення взаємовідносин у процесі інформаційно-бібліотечного виробництва між професійними групами працівників різних бібліотек, науково-освітніми фахівцями бібліотечної галузі, інформаційними спеціалістами на основі організації спільних семінарів, тренінгів, шкіл, майстер-класів інформаційного, науково-практичного, проектного, проблемного, науково-методичного, інноваційного спрямування.

Зауважено на важливості управління як провідному напрямі організації виробничої діяльності колективу бібліотеки чи бібліотечної корпорації.

У підрозділі 4.2. «Професійне спілкування як базовий елемент бібліотечно-інформаційного сервісу» професійне спілкування обґрунтовано важливою умовою розвитку бібліотечно-інформаційного сервісу, спрямованого на задоволення інформаційних потреб користувачів.

На основі аналізу бібліотечних веб-сайтів визначено, що бібліотечно-інформаційний сервіс набуває комплексності та має такі ознаки: дистанційність, діалогічність, інтерактивність, полісуб'єктність, віртуальність, комплексність, загальнодоступність. Відповідно до цього зростає значення віртуального бібліотечного спілкування. Підкреслено, що вищий рівень бібліотечно-інформаційного сервісу сприяє розвитку комунікативного середовища і навпаки.

На основі вивчення зарубіжного досвіду доведено, що представлення бібліотек у соціальних мережах та різноманітних інтернет-сервісах приваблює користувачів. Бібліотеки США, Китаю, Угорщини відзначають від 10 % до 50 % зворотного зв'язку від своїх користувачів.

Позиціонування аграрного сектора як одного з найважливіших у напрямі розвитку країни зумовило доцільність вивчити особливості професійного спілкування як елементу бібліотечно-інформаційного сервісу сільськогосподарських бібліотек. Встановлено, що бібліотеки аграрних університетів презентують свої продукти та послуги, інформують про різні заходи в соціальних мережах: Facebook (80%), Google+ (40%), Twitter (50%) та Youtube (30%). Проте ефективність цих дій є незадовільною.

Обґрунтовано важливою умовою розвитку бібліотечно-інформаційного сервісу необхідність поглиблення професійного спілкування на національному й зарубіжному рівнях на основі взаємодоповнення традиційних та віртуальних засобів.

У підрозділі 4.3. «Професійне спілкування в процесі соціокультурної бібліотечної діяльності» встановлено, що сучасні бібліотекарі усвідомлюють доцільність формування гуманістично-орієнтованого соціокомунікативного середовища професійного спілкування, яке ґрунтується на взаємодоповненості соціокультурного та технологічного аспектів

професійної діяльності. Усе це надає підстав для обґрунтування професійного спілкування в бібліотеці як специфічної соціально-інжинірингової технології, що визначається його функціональним призначенням.

Акцентовано на важливості розвитку міжкультурного діалогу як важливого елементу професійного спілкування, який на основі спільних універсальних цінностей дозволяє долати мовні, культурні, етнічні та інші бар'єри взаємодії суб'єктів різних культур і соціальних груп. З метою розвитку мультикультурного діалогу спільними зусиллями бібліотечних та інформаційних фахівців зі США, Швейцарії, Іспанії, Франції, Італії за підтримки ФАО та Американської бібліотечної асоціації створено Бібліотечно-інформаційний портал для бібліотекарів, інформаційних фахівців, бібліотечних викладачів та вчених, студентів.

Приділено важливу увагу розвитку професійного бібліотечного спілкування з користувачами з особливими потребами, що дозволить удосконалити як диференційоване надання бібліотечно-інформаційних послуг цій категорії користувачів, так і підвищити рівень проведення для них соціокультурних заходів.

На основі виконаного аналізу виокремлено пріоритети професійного спілкування в процесі соціокультурної діяльності в бібліотеках різних типів та видів. У бібліотеках для дітей превалює інформаційно-просвітницьке, психолого-педагогічне, когнітивно-розвиваюче, естетично-творче наповнення професійного спілкування. Фахівці бібліотек ЗВО акцентують на професійному спілкуванні зі студентами в межах когнітивно-інформаційних, творчо-орієнтованих, культурно-дозвіллевих заходів. У публічних бібліотеках приділяється увага дозвіллевим, мультикультурним формам спілкування. Працівники наукових бібліотек розвивають професійне спілкування, яке характеризується інформаційним, когнітивно-культурним, міжнародно-партнерським аспектами. Для організації соціокультурних заходів усі бібліотеки використовують сучасні інформаційно-комунікаційні технології та сервіси, що сприяє створенню особливих умов діалогу, впливає на стиль бібліотечного спілкування.

Виокремлено гуманістичний стиль бібліотечного спілкування в процесі соціокультурної діяльності. До основних його завдань віднесено: урахування факторів, чинників подолання конфліктів та бар'єрів спілкування; використання гуманістично-діалогової і компромісної стратегій міжособистісного спілкування; толерантності, засвоєння різних видів рольової поведінки, що сприятиме формуванню комфортного комунікативного середовища бібліотечної сфери.

У *п'ятому розділі «Розвиток професійного спілкування в науково-освітньому комунікативному середовищі бібліотечної сфери»*, який складається із двох підрозділів, відстежено трансформацію комунікативних

інструментів наукового професійного спілкування в сучасному комунікативному середовищі бібліотечної сфери, умовно виділено основні модифікації професійного спілкування в науково-освітній діяльності бібліотечної галузі.

Підрозділ 5.1. «Трансформація комунікативних інструментів наукового професійного спілкування» ґрунтується на характеристиці багатоаспектності професійного спілкування в процесі наукової діяльності бібліотечної галузі.

Визначено, що в умовах розвитку електронного середовища наукове професійне спілкування бібліотечної сфери змінюється, доповнюється сучасними комунікативними інструментами: електронна пошта, наукові форуми, е-конференції, е-дискусії, наукові дистанційні лабораторії. Сучасні комунікативні інструменти сприяють розширенню міжгалузевих зв'язків учених. Звернено увагу на міжнародний бібліотечний інтернет-форум ILI (Internet Librarian International), започаткований у 1999 р. для обміну ідеями, налагодження контактів, обговорення ініціатив спільних проєктів і досліджень.

Виявлено функціонування професійних лабораторій: заочна творча лабораторія, кейс-лабораторія, семінар-творча лабораторія, лабораторія бібліотечних і комунікативних досліджень.

На національному рівні відзначено зростання участі бібліотекарів в і-конференціях, вебінарах. Обґрунтовано пріоритетність традиційного професійного спілкування в межах наукових конференцій, симпозіумів різних рівнів. Проаналізовано наукові конференції, організовані провідними бібліотеками України протягом 2010–2017 рр.: наукової бібліотеки України імені В. І. Вернадського (НБУВ), наукової бібліотеки імені М. Максимовича Національного університету імені Т. Г. Шевченка, (НБ імені М. Максимовича), Харківської державної наукової бібліотеки імені В. Г. Короленка (ХДНБК).

Професійне спілкування в межах конференцій відбувається на науковому (обговорення наукових досягнень) та прикладному (обмін досвідом, результатами реалізації наукових досягнень) рівнях. Акцентовано на організації в межах досліджених конференцій майстер-класів, тренінгів, подійних дискусій, воркшопів, на яких відбувається обмін інформацією, передовим досвідом, досягненнями та проблемами з колегами. Аналіз професійного бібліотечного спілкування на конференціях дозволив: встановити розвиток полілогічності в науковому дискурсі, виявити розширення тематики, що відображає загальну тенденцію розвитку бібліотечної справи; визначити спільні нові проблеми наукових, публічних та університетських бібліотек, серед яких: взаємодія бібліотек з різними партнерами, розвиток бібліотечного сервісу, інформаційна аналітика.

Визначено недостатність міждисциплінарних зв'язків, які в зарубіжному бібліотечному досвіді посилюються та мають чітко виражену тенденцію зростання. Розкрито вплив щорічного симпозиуму Європейської асоціації з освіти в галузі бібліотечної й інформаційної справи і досліджень (EUCLID) на розвиток міжособистісного безпосереднього та опосередкованого професійного спілкування між практиками, науковцями, освітянами та студентами, які навчаються за бібліотечно-інформаційними напрямками.

У підрозділі 5.2. «Модифікації професійного спілкування в науково-освітньому просторі бібліотечної галузі» акцентовано на основних векторах міжособистісного та групового професійного спілкування в процесі підготовки кадрів для бібліотечної сфери.

На теоретичному рівні умовно означено такі модифікаційні рівні бібліотечного професійного спілкування: педагогіко-психологічне, інформаційно-процесне, когнітивно-семантичне, мультимодальне, які становлять єдність, взаємодоповнюються та перетинаються.

Роль педагогіко-психологічного професійного спілкування полягає в налагодженні контакту між суб'єктами, позитивному сприйнятті один одного, урахуванні особистісних якостей, мотивації до навчання, а також, у разі виникнення конфліктів та бар'єрів — їх подоланні. Використання педагогічно-психологічних механізмів професійного спілкування, орієнтовано-змістовного бачення суб'єкта спілкування; уміння інтерпретувати необхідні дані для формування суджень за відповідними бібліотечними проблемами сприятимуть успішному рішенню проблем, поглибленішому розумінню партнерів професійного спілкування, врахуванню їхніх інтересів.

Обґрунтовано виокремлення інформаційно-процесного спілкування у зв'язку з освоєнням професійних технологій, процесів, формуванням здатності здійснення ефективної інтерактивної взаємодії. Доведено, що успішність проектів залежить від технологічних знань та навичок бібліотечного фахівця поряд з вмінням використовувати вербальні й невербальні засоби, дотримання функціонально-стильових норм мовлення; оволодіння основними сучасними технологіями та сервісами здійснення професійного спілкування.

Когнітивно-семантична модифікація спілкування доповнює перші дві в аспекті спрямування на самореалізацію особистості; розкриття здібностей, можливостей; інтелектуалізацію; засвоєння нових способів пізнання; умінь формулювати проблему та застосовувати наукові методи для її вирішення; сприймати нові професійні погляди, ідеї та на їхній основі пропонувати власні інновації. Цей вектор реалізується через систему

аргументацій, передачу емоцій, атракцію, оцінку фактів, ставлення до предмета обговорення, відчуттів суб'єктів взаємодії.

Основним спрямуванням мультимодального спілкування є підсилення ефекту сприйняття змісту інформації в результаті залучення різних комунікаційних каналів, поєднання вербальних і невербальних засобів.

Зазначено, що виокремлені модифікації професійного спілкування проявляються не тільки в науково-освітньому просторі, але й в практичній діяльності бібліотек.

У шостому розділі «Напрями підвищення ефективності системи професійного спілкування в сучасному комунікативному середовищі бібліотечної сфери», який складається із трьох підрозділів, у яких обґрунтовано підвищення ефективності системи професійного спілкування на засадах квалітології, розкрито пріоритети бібліотечного проектно-орієнтованого професійного спілкування та запропоновано концептуальні положення компенсаторної моделі професійного спілкування.

Підрозділ 6.1. «Квалітологічні засади підвищення ефективності системи професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери» спрямовано на обґрунтування важливості застосування методів кваліметрії для визначення якості професійної взаємодії.

Зазначено, що недостатній рівень професійного спілкування спричиняє серйозні наслідки, що гостро проявляються в глобальному суспільстві. Тому вагомою складовою формування професійного спілкування є врахування квалітологічного підходу, відповідно до якого якість спілкування полягає в досягненні поставлених цілей, наявності високого рівня умінь і навичок комунікативної взаємодії. Підкреслено, що в українському комунікативному просторі бібліотечної сфери є актуальною і центральною проблема якості бібліотечних продуктів та послуг, результатів науково-дослідної роботи й підготовки кадрів, що тісно пов'язане з ефективністю професійного спілкування.

Доведено, що посилення ефективності професійного спілкування між бібліотечними фахівцями сприятиме, з одного боку, досягненню взаєморозуміння; формуванню сталих міжособистісних та інтерсуб'єктних зв'язків; з іншого — якіснішому бібліотечно-інформаційному сервісу; оперативнішому й ефективнішому реагуванню бібліотечної спільноти на зовнішні виклики; удосконаленню підготовки кадрів для бібліотечної сфери в результаті накопичення знань та навичок професійної взаємодії під час спільного вирішення завдань проектної, дослідницької діяльності; активної участі в семінарах, конференціях, конкурсах; розвитку внутрішнього і зовнішнього наукового партнерства.

Визначено основні й додаткові критерії, що відображають якість професійного спілкування в бібліотечній діяльності. Серед основних

критеріїв якості системи професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери виділено: досягнення взаєморозуміння між суб'єктами спілкування; відповідність реальної практики обслуговування користувачів бібліотеки очікуванням; високий рівень професійної активності бібліотечних фахівців, результативність участі бібліотечних фахівців у професійних об'єднаннях, конференціях; постійність, системність зв'язків між бібліотечними фахівцями на локальному, національному, міжнародному рівнях; успішність спільних бібліотечних проєктів; досягнення мети з найменшими зусиллями; підвищення позитивного бібліотечного іміджу в суспільстві. До додаткових критеріїв віднесено: рівень умінь ведення діалогу; креативність, конструктивність мислення; зміну стилю спілкування залежно від ситуації; аргументованість, об'єктивність; розуміння особливостей міжкультурних комунікацій; творчу активність у зарубіжних взаємодіях. Визначення та використання критеріїв якості бібліотечного спілкування становить необхідні підвалини до конструювання моделей спілкування як елементів удосконалення якості управління бібліотечними колективами в умовах невизначеності або в разі виникнення кризових ситуацій.

Акцентовано, що суттєвою ознакою підвищення рівня бібліотечної діяльності є якість управлінського спілкування. Уміння керівника ефективно управляти конфліктами, передбачати та упереджувати ризики, знаходити необхідну аргументацію для переконання та мотивування працівників є проявом високого рівня його професійного спілкування. Запропоновано підходи до розширення застосування інструментів управлінського спілкування, зокрема консалтингу та коучингу, які доповнюють одне одного, що сприятиме професійному зростанню персоналу бібліотек. До ефективності управління в окремо взятій бібліотеці віднесено: якість процесу; розподіл відповідальності; ефективність продуктів і послуг, їхнє просування; емоційний, фізичний стан користувача і бібліотекаря.

Доведено необхідність створення умов для здобуття знань з квалітології бібліотечними працівниками, що надасть нових можливостей для підвищення ефективності професійного спілкування, а як його результату — бібліотечної діяльності.

У підрозділі 6.2. «*Проектно-орієнтоване професійне спілкування як умова розвитку бібліотечного комунікативного середовища*» акцентовано на партнерській взаємодії бібліотечних фахівців у межах підготовки й реалізації спільних проєктів у зарубіжному досвіді.

Звернено увагу на роль Української бібліотечної асоціації в міжнародному дискурсі, результатом чого є впровадження різноманітних креативних проєктів у бібліотеках. Зазначено, що міжнародні зв'язки

українських фахівців бібліотечної сфери потребують розвитку міжнародного професійного спілкування через розгортання проектної діяльності.

За результатами вивчення зарубіжного досвіду на основі звернення до бібліотечних сайтів виявлено, що найактивнішими в реалізації спільних проектів із зарубіжними колегами є фахівці бібліотек США. Таке проектно-орієнтоване професійне спілкування між працівниками бібліотек має комунікативний, організаційно-технологічний, управлінський аспекти.

Визначено, що значна кількість спільних міжнародних проектів спрямовується на розвиток комунікативних навичок бібліотечних фахівців. Найактивнішими в цьому аспекті є фахівці бібліотек Німеччини, які реалізують спільні проекти з колегами з Австралії, США, Нідерландів, а також Хорватії, котрі взаємодіють з фахівцями з Угорщини, Туреччини, Британії. У рамках проектної діяльності активно використовуються, поперше, безпосередні форми: дискусії, фокус-групи, робочі зустрічі, тренінги, семінари; по-друге, опосередковані: електронна пошта, спеціально організовані форуми для проектної групи, телефон.

За результатами аналізу виявлено, що в європейському досвіді більшість спільних проектів спрямовано на модернізацію бібліотечної освіти: реалізуються проекти обміну фахівцями; організуються стажування, літні школи; проводяться спільні наукові дослідження; розробляються міжнародні освітні програми та нові інтернаціональні курси.

Визначено, що основна особливість міжнародного проектно-орієнтованого спілкування полягає в необхідності врахування різних підходів до бібліотечно-інформаційної діяльності загалом та освіти зокрема в різних країнах; знаходження сумісності різних культурних відмінностей, цінностей корпоративної культури різних організацій для досягнення спільних цілей; посилення обміну знаннями між фахівцями з різних країн.

У підрозділі 6.3. «Концептуальні засади компенсаторної моделі професійного спілкування в бібліотечному середовищі України» обґрунтовано розвиток компенсаторної функції професійного бібліотечного спілкування на основі розробки моделі та запропоновано поширення комунікативних практик у бібліотечній діяльності для підвищення її ефективності.

Врахування підходів українських і зарубіжних авторів до моделювання професійного спілкування дозволило запропонувати компенсаторну модель спілкування, яка передбачає компенсацію: агресії в позабібліотечному інформаційному просторі — на орієнтацію гуманних загальнолюдських цінностей; неструктурованість, недостовірність інформації в інтернет-просторі — на якісні бібліотечні послуги, відповідно до потреб користувачів; дефіцит «живого» спілкування — на організацію професійних і культурно-дозвіллевих розвиваючих заходів; недостатність

міжнародних зв'язків — на розширення міжкультурного діалогу, спільні міжнародні проекти.

Обґрунтовано основні концептуальні блоки компенсаторної моделі професійного спілкування відповідно до специфіки бібліотечної діяльності та проявів зовнішніх факторів. Перший блок компенсаторної моделі пов'язаний із необхідністю врахування психологічного аспекту професійного спілкування в бібліотечному середовищі. Другий — з потребою компенсувати певні деструктивні моменти, які виникають під час фетишизації електронних засобів спілкування й комунікації. Третій блок компенсаторної моделі характеризується тим, що інтеграція бібліотек до соціально-комунікаційної системи, спрямованість завдань на реалізацію соціокультурних потреб країни і користувачів створюють можливості поєднання в процесі бібліотечної діяльності традиційного безпосереднього спілкування з дистанційним, віртуальним. Виокремлення четвертого блоку зумовлене тим, що нині відчувається особлива потреба в розширенні міжкультурного діалогового спілкування, основою якого є взаємоповага, довіра, формування гуманних відносин. П'ятий блок компенсаторної моделі професійного бібліотечного спілкування спрямовано на усунення недоліків професійного спілкування в науково-освітньому середовищі бібліотечної сфери.

ВИСНОВКИ

У процесі дисертаційного дослідження досягнуто поставлену мету, пов'язану з теоретичним обґрунтуванням професійного спілкування як системи, що становить окремий напрям діяльності та підґрунтя стало-го розвитку бібліотек, а також підтверджено висунуту гіпотезу, згідно з якою система професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери розвивається відповідно до змін бібліотечної діяльності та відповідає всім ознакам закономірного розвитку суб'єктів соціальної взаємодії, а її ефективність сприяє посиленню співпраці на місцевому, регіональному, національному та міжнародному рівнях.

Досягнення зазначеної мети і перевірка гіпотези підтверджується отриманими в роботі основними **висновками**:

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження підтверджується тим, що професійне спілкування в бібліотечній сфері є багатоаспектним процесом встановлення контактів, підтримання зв'язків передачі інформації та знань, відпрацювання єдиної стратегії взаємодії, сприйняття і розуміння комунікаторів, необхідною умовою подальшого розвитку галузі як складової соціально-комунікаційної сфери України. Доведено важливість обґрунтування професійного бібліотечного спілкування як умови

вдосконалення якості професійної взаємодії, встановлення взаємозалежності спілкування в бібліотеці та бібліотечної діяльності в умовах інтегрування бібліотек до медіапростору суспільства.

2. Бібліотечне професійне спілкування досліджується теоретиками з точки зору наукової комунікації, організації та управління бібліотечною діяльністю, взаємозв'язків бібліотеки з різними структурами суспільства, професійної комунікації в цифровому середовищі. Перші наукові праці (20–40 рр. XX ст.) присвячені пошукам засад організації спілкування в бібліотеці як психолого-педагогічної функції. Подальше вивчення спілкування в бібліотеці пов'язується з культурно-просвітницькою діяльністю, у межах якої висвітлюються різні аспекти соціально-психологічного спілкування (50–70 рр. XX ст.). Обґрунтування концептуальних засад бібліотечного спілкування бере початок у 80-х рр. XX ст., коли в науковий обіг уперше введено термін «бібліотечне спілкування». З розвитком бібліотечних функцій (90-і рр. XX ст. — початок XXI ст.) вивчення спілкування здобуває нового імпульсу й розглядається вченими в різних аспектах: взаємодія бібліотекаря і читача в контексті професійної діяльності бібліотекарів, професійна етика спілкування, діалогічне спілкування, емпіричні дослідження професійних і особистісних якостей у читачів, спілкування в умовах автоматизації й інформатизації бібліотечної діяльності та спілкування з користувачами бібліотек у цифровому комунікаційному просторі.

3. Теоретична та методологічна база дослідження зумовлена положеннями соціокомунікативної парадигми розвитку бібліотечної сфери й теорії соціальних комунікацій. Їхнє використання дозволило обґрунтувати систему професійного бібліотечного спілкування як комплекс наукових знань про сутність, функції, поняттєвий апарат, закономірності досліджуваної системи, напрями її розвитку. Поєднання принципів теорії соціальних комунікацій з системним, діяльнісним, соціокультурним, синергійним підходами вможливило розкриття нових умов професійного спілкування, серед яких є: розвиток віртуального спілкування; посилення взаємовпливу та взаємозв'язку технологічних і гуманістичних аспектів бібліотечної діяльності.

У межах дослідження застосовано широкий спектр загальнонаукових та конкретних методів, що сприяло вирішенню всіх завдань і досягненню мети дисертаційної роботи.

4. Виконаний термінологічний аналіз свідчить, що в соціально-комунікаційній теорії існує неоднозначне ставлення до вивчення професійного бібліотечного спілкування. Аналіз поняттєво-категоріального апарату дослідження дозволив сформулювати вихідні принципи, що стали основою термінотворення та певних засад розмежування термінів «спілкування» і «комунікація». На відміну від комунікації, спілкування поєднує прак-

тичний і духовний аспекти, його основними елементами є взаємовплив, взаєморозуміння, взаємодовіра. На основі розгляду різних тлумачень цих понять визначено, що професійне спілкування разом з професійною комунікацією є двоєдиним процесом соціальної взаємодії. Водночас бібліотечне професійне спілкування інтегрує комплекс різних форм, методів, модифікацій взаємозв'язків фахівців у процесі практичної, наукової й освітньої діяльності та є базовим компонентом комунікаційної діяльності, першочерговим етапом встановлення комунікативних відносин в інформаційно-медійному середовищі сучасного суспільства.

5. Професійне спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери характеризується універсальними властивостями, які проявляються в налагодженні соціальних контактів; прояві емоційно-чуттєвих станів, розкритті внутрішніх якостей і особливостей суб'єктів взаємодії та специфічними властивостями, які зумовлені багатоаспектністю практичної й науково-освітньої складових бібліотечної галузі, впливають на розвиток професійної взаємодії, зумовлюють системні ознаки бібліотечного спілкування, його контентно-цільове значення. Запропоновано авторське визначення професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери як особливої комунікативної технології та специфічного напрямку практичної, науково-освітньої й управлінської діяльності, націленої на досягнення ефективної соціальної взаємодії з метою сталого виконання соціальних функцій бібліотеки як соціально-комунікаційної установи, інтегрованої до медіапростору суспільства.

6. У структурі професійного спілкування в комунікативному середовищі бібліотечної сфери виокремлено контактний, інформаційний, смисловий рівні в процесі внутрішніх і зовнішніх міжособистісних, групових, міжгрупових, міжпрофесійних взаємозв'язків суб'єктів, які характеризуються типом-видовою, діяльнісно-предметною, мотиваційною специфікою. До основних елементів системи професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери віднесено: суб'єкти, об'єкти, види і форми спілкування, потреби, мотивацію і цілі; засоби й способи взаємовпливу; результати. Виявлено особливості професійних зв'язків між бібліотечними фахівцями на різних рівнях: регіональному (пов'язані з розвитком корпоративних об'єднань); національному (спрямовані на взаємозв'язки між бібліотечними установами та науково-освітніми закладами); міжнародному (зумовлені розвитком інноваційного партнерства).

7. Функціональна спрямованість професійного бібліотечного спілкування в умовах трансформації й розвитку бібліотечної діяльності розгортається та поглиблюється, що зумовлюється як внутрішньою бібліо-

течною, так і зовнішньою соціокультурною ситуацією в суспільстві, яка характеризується зміною цінностей у свідомості користувачів бібліотек, бібліотечних фахівців та їхніх партнерів; віртуалізацією; розвитком міжкультурної комунікації. Професійне спілкування в комунікативному середовищі бібліотечної сфери як багатопланове явище виконує функції, пов'язані з бібліотечною сферою: комунікативну як головну; інформаційну, соціокультурну та гуманістичну, які визначено основними; організуючу, регулятивну, експресивну як особливі. Обґрунтовано додатковою функцією професійного спілкування в комунікативному середовищі бібліотечної сфери компенсаторну, яка полягає в підвищенні вимог ціннісної орієнтації змісту бібліотечної науки, освіти та практики як умови подолання негативних проявів зовнішнього середовища.

8. У соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери відбувається диверсифікація професійного спілкування, зумовлена взаємопов'язаністю та залежністю спілкування від діяльності, засобів спілкування від технологій і особливостей спілкування, форм спілкування від предметного складу взаємодії.

У зв'язку з розширенням сфери бібліотечної діяльності в мережевому середовищі зростає значущість віртуального професійного спілкування як багаторівневого процесу взаємодії між віддаленим користувачем і бібліотекарем та між усіма фахівцями бібліотечної сфери, закономірно відбувається системний розвиток професійного спілкування, диверсифікуються форми, засоби, предмет професійного бібліотечного спілкування від лінійного до нелінійного.

9. Професійне бібліотечне спілкування має просторово-середовищні особливості, пов'язані з позначенням атрактор-атракторних взаємозв'язків у традиційному та віртуальному середовищах, які становлять цілісність соціокомунікативного середовища бібліотечної сфери. Водночас роль атракторів відіграють як користувачі бібліотек, так й бібліотечні фахівці, а також нові ідеї, інноваційні розробки та підходи до організації бібліотечної діяльності; нові методи й методики підготовки кадрів та підвищення їхньої кваліфікації; перспективні наукові напрями, методологічні підходи, що об'єднують фахівців бібліотечної галузі на різних рівнях внутрішньої та зовнішньої взаємодії. Атракторні відносини зумовлені багатоваріантністю форм і засобів професійних зв'язків та створення відповідної привабливої для учасників спілкування атмосфери, оскільки на зв'язки атракторів найсильніше впливає емоційно-психологічний аспект спілкування. Образно-чуттєві засоби бібліотечної комунікації проявляються як на міжособистісному, так й міжкультурному рівнях.

10. Професійне спілкування в інформаційно-виробничому процесі та системі сервісу сучасної бібліотеки характеризується встановленням

взаємозв'язків між бібліотечними фахівцями на різних рівнях взаємодії, розширенням контактів з інформаційними фахівцями, налагодженням й підтримкою партнерських стосунків у зовнішньому професійно-діяльницькому середовищі. Виокремлено внутрішнє та зовнішнє виробниче професійне спілкування, спільним ознаками яких є організаційні, програмно-проектні, техніко-технологічні, аналітичні, просторово-середовищні аспекти.

В умовах розвитку мережевого простору професійне спілкування сприяє розширенню бібліотечно-інформаційного сервісу, підвищенню його ефективності. Нові медіа в сервісній діяльності бібліотек формують новий простір встановлення контактів між суб'єктами, відбувається зближення їхніх позицій на засадах створення умов співпраці через використання сучасних інструментів.

11. Значення професійного спілкування в процесі соціокультурної бібліотечної діяльності ґрунтується на взаємодоповненості соціокультурного та технологічного аспектів і полягає в орієнтації на гуманістичне спілкування. Бібліотечні фахівці розвивають професійне спілкування в межах краєзнавчої діяльності, вивчення літературної спадщини, екологічної просвіти, відродження культурних традицій. Перетворення бібліотек у центри спілкування і взаєморозуміння допомагає розкриттю творчих здібностей й обдарувань, самореалізації особистості; формує гуманістичний стиль бібліотечного спілкування, до основних завдань якого віднесено подолання конфліктів та бар'єрів спілкування, використання компромісної стратегії, дотримання толерантності, що сприятиме підвищенню ефективності комунікативного середовища бібліотечної сфери та виконанню бібліотечної місії в сучасних умовах.

12. Особливості професійного спілкування в науково-освітньому професійному середовищі бібліотечної сфери зумовлені тенденцією розвитку групових досліджень на локальному, національному й міжнародному рівнях, посиленням контактів науковців з фахівцями бібліотек. Особливе значення в науково-освітньому професійному середовищі бібліотечної сфери має професійне наукове спілкування, яке характеризується оперативністю, вибірковістю, оцінкою і синтезом інформації, вилученням прикладного сенсу, передачею специфічного змісту, зворотнім зв'язком, встановленням довіри та взаєморозуміння. Спостерігається врізноманітнення комунікативних інструментів наукового професійного спілкування. Вагоме значення в професійному спілкуванні бібліотечних фахівців має їхня участь в конференціях, що сприяє встановленню та підтримці професійних контактів у внутрішньому комунікативному середовищі бібліотечної галузі (науковців, освітян, практиків та між ними), зростанні міждисциплінарної й міжнародної взаємодії. У бібліотечному науково-

освітньому просторі умовно виокремлено модифікаційні рівні професійного спілкування: педагогіко-психологічне, інформаційно-процесне, когнітивно-семантичне, мультимодальне, які взаємодоповнюють одне одного. Провідна роль у спілкуванні відводиться соціальній взаємодії в рамках професійних об'єднань, формування партнерських колективів, віртуальних колективів та предметно-орієнтованих дискусійних груп.

13. Теоретичні узагальнення дозволили концептуально обґрунтувати перспективні напрями підвищення ефективності професійного спілкування в бібліотечному середовищі, що передбачають: врахування квалітологічного підходу, посилення міжнародного професійного спілкування в межах спільних проєктів, розвиток компенсаторної функції спілкування на основі моделювання. Запропонований кваліметричний інструментарій уможливило виконання завдань управління спілкуванням у професійному середовищі бібліотек.

Визначено комплекс показників і критеріїв для вивчення ефективності системи професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери, виокремлено основні й додаткові критерії, що відображають якість професійного спілкування в бібліотечній діяльності, можливість його соціального інжинірингу та долучення до системи менеджменту якості бібліотечної діяльності. З метою підвищення якості професійного спілкування розроблено комплекс комунікативних практик.

14. Обґрунтовано розвиток проєктно-орієнтованого професійного спілкування українських бібліотекарів, дослідників та викладачів галузі як напрям підвищення ефективності бібліотечного соціокомунікативного середовища через: розгортання представництва в міжнародних організаціях, активізацію участі в міжнародних конференціях та семінарах, розширення й поглиблення мобільності для обміну досвідом, консолідацію для реалізації спільних міжнародних проєктів.

Розроблено компенсаторну модель професійного спілкування бібліотечних фахівців, яка зумовлена особливостями практичної, наукової, освітньої бібліотечної діяльності та відповідно до проявів зовнішніх факторів поєднує всі рівні, засоби, функції бібліотечного спілкування у внутрішній та зовнішній площині медіапростору.

Виконане дослідження відкриває комплекс дослідницьких аспектів у контексті вивчення професійного бібліотечного спілкування на сучасному етапі. Перспективними є дослідження в наступних напрямках:

- вивчення динаміки розвитку професійного спілкування бібліотечних фахівців в умовах медіапростору;
- виявлення інтеграційних можливостей комунікативних практик та технологій у системі управління бібліотечними колективами;

- дослідження ефективності бібліотечного професійного спілкування в українських бібліотеках на засадах квалітологічних підходів;
- дослідження міжкультурного діалогу в українському бібліотечно-му досвіді;
- вивчення механізму трансформацій спілкування як соціально-інжинірингової технології;
- дослідження проблем та особливостей проектно-орієнтованого професійного спілкування українських бібліотечних фахівців із зарубіжними.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковані основні наукові результати дослідження

Монографії

1. Грабар Н. Г. Спілкування у бібліотеці: теоретико-методологічний аналіз: монографія / Н. Г. Грабар. — Харків : Майдан, 2015. — 354 с.
2. Грабар Н. Г. Феномен спілкування в бібліотечній сфері: монографія / Н. Г. Грабар. — Харків, 2017. — 280 с.

Статті в зарубіжних наукових виданнях

3. Грабарь Н. Г. Формирование информационно-коммуникационного пространства библиотеки на современном этапе / Н. Г. Грабарь, Т. Б. Соколовская // НТИ. Сер.1. — 2017. — № 7. — С.13–18 (*авторський внесок полягає у виконанні аналізу впливу факторів бібліотечного інформаційного середовища на пошукові наміри користувачів*).
4. Грабарь Н. Г. Формирование информационных потребностей пользователей при взаимодействии с современным информационным пространством / Н. Г. Грабарь, Т. Б. Соколовская // Науч. и техн. б-ки. — 2012. — № 12. — С.13–17 (*авторський внесок полягає у поданні характерних ознак сучасного інформаційного простору*).
5. Grabar N. Information environment to libraries and the problem in formation of communication content [Title from screen] / N. Grabar. — Média a vzdělávání 2015. — Media and Education 2015. — Access mode: <http://www.extrasystem.com/9788087570302.pdf>
6. Grabar N. G. The Information Culture and the Development of Personal Information Requirements / N. G. Grabar, T. B. Sokolovskaya // Scientific and Technical Information Processing. — 2014. — Vol. 41. — № 2. — Pp. 73–80. (*авторський внесок полягає у визначенні ролі інформаційної культури в бібліотеці ЗВО*).
7. Grabar N. The Formation of Media Literacy in the Library Environment / N. Grabar // Reviewed Papers of the International Scientific Conference

«Média a vzdělávání 2017 — Media & Education 2017». — Prague, 2017. — P. 53–56.

8. Grabar N. Communication culture in libraries: media requirements [Title from screen] / N. Grabar. — Média a vzdělávání 2018 — Prague, 2018. — P. 40–43. — Access mode: <http://www.extrasystem.com/9788087570302.pdf>

Статті в наукових фахових виданнях України

9. Грабар Н. Г. Аксіологізація комунікаційної діяльності бібліотек ЗВО в сучасному медіа-просторі / Н. Г. Грабар, А. Л. Кухаренко // Вісник Кн. палати. — 2019. — № 9. — С. 19–23. (*авторський внесок полягає в характеристиці комунікаційної діяльності бібліотек ЗВО*).

10. Грабар Н. Г. Бібліотечне спілкування в системі бібліотечної діяльності / Н. Г. Грабар // Вісник Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2010. — Вип. 31. — С. 223–230.

11. Грабар Н. Г. Бібліотечне спілкування як об'єкт дослідження і практика здійснення / Н. Г. Грабар // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія : наук. журн. — 2011. — № 4. — С. 36–40.

12. Грабар Н. Г. Використання методики аутокомунікації в системі індивідуальної роботи бібліотек вищої школи / Н. Г. Грабар // Вісник Кн. палати. — 2013. — № 9. — С. 12–15.

13. Грабар Н. Г. Вплив спілкування на комунікаційні зв'язки в бібліотечній діяльності / Н. Г. Грабар // Вісник Кн. Палати. — 2016. — № 7. — С. 24–28.

14. Грабар Н. Г. Комунікативні властивості гри в процесі взаємодії з читачами в бібліотеці ВНЗ / Н. Г. Грабар // Вісник Кн. палати. — 2011. — № 1. — С. 14–17.

15. Грабар Н. Г. Комунікативна компетентність бібліотекаря в процесі проведення ігрових заходів / Н. Г. Грабар // Вісник Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2010. — Вип. 29. — С. 80–85.

16. Грабар Н. Г. Конкурсні програми як реклама бібліотеки / Н. Г. Грабар // Вісник Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2014. — Вип. 44. — С. 161–167.

17. Грабар Н. Г. Модельні зразки суб'єкт-суб'єктних аспектів спілкування в бібліотеці / Н. Г. Грабар // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2013. — № 3. — С. 16–21.

18. Грабар Н. Г. Образно-чуттєві аспекти бібліотечної комунікації / Н. Г. Грабар // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2013. — Вип. 41. — С. 227–233.

19. Грабар Н. Г. Особливості мультимедійних технологій та їх вплив на комунікацію в освіті / Н. Г. Грабар // Вісник Кн. палати. — 2012. — № 6. — С. 20–22.

20. Грабар Н. Г. Професійне спілкування в комунікаційному просторі бібліотеки / Н. Г. Грабар // Вісник Кн. палати. — 2015. — № 5. — С. 12–15.

21. Грабар Н. Г. Професійні контакти як початкова форма взаємодії в бібліотечному колективі / Н. Г. Грабар // Вісник Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2012. — Вип. 36. — С. 123–131.

22. Грабар Н. Г. Прояв креативності фахівців бібліотек / Н. Г. Грабар // Вісник Кн. палати. — 2009. — № 11. — С. 21–24.

23. Грабар Н. Г. Соціально-психологічні проблеми спілкування у віртуальній реальності / Н. Г. Грабар // Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія. — 2012. — № 3/4. — С. 82–86.

24. Грабар Н. Г. Філософія людського спілкування : теоретико-практичні засади / Н. Г. Грабар // Вісн. Харків. держ. акад. культури : зб. наук. пр. — Харків, 2013. — Вип. 39. — С. 123–131.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

25. Грабар Н. Г. Бібліотека ВНЗ — інформаційно-освітній, культурно-виховний центр для сучасної молоді у комунікаційному просторі / Н. Г. Грабар // Бібліотечно-інформаційний сервіс: сучасний стан і перспективи розвитку : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 14–15 жовт. 2010 р. / ХНТУСГ. — Харків, 2010. — С. 209–214.

26. Грабар Н. Г. Гуманістичний напрям діяльності бібліотеки ВНЗ / Н. Г. Грабар // Библиотека высшей школы на новом этапе развития социальных коммуникаций : материалы Междунар. науч.-практ. конф., 24–25 окт. 2013 г. / М-во образования и науки Украины ; Днепрпетр. нац. ун-т ж.-д. трансп. им. акад. В. Лазаряна. — Днепрпетровск, 2013. — С. 28–31.

27. Грабар Н. Г. Дослідження діалогу як форми взаєморозуміння / Н. Г. Грабар // STUDIA SLOBOZHANICA: матеріали Всеукраїнської науково-методичної конференції «Слобожанський гуманітарій — 2018», 30 бер. 2018 р., Харків / ХНТУСГ. — Харків, 2018. — С. 129–138.

28. Грабар Н. Г. Комунікативні практики як складова культури спілкування у бібліотечному середовищі / Н. Г. Грабар // Культура в процесі духовно-морального розвитку глобального суспільства: матеріали Міжнар. наук.-конф., 21 лют. 2018 р., Харків. — Харків, 2018. — С. 171–180.

29. Грабар Н. Г. Комунікативність як компонента особистісного розвитку / Н. Г. Грабар // Філософський та літературознав. виміри сучас. гуманітар. досліджень : матеріали Міжнар. наук.-теорет. конф., 17–19 груд. 2009 р., Суми. — Суми : СумДУ, 2009. — С. 99–100.

30. Грабар Н. Г. Медіаосвіта — основа для особистості у сучасному мас-медійному просторі / М. О. Мазоренко, Н. Г. Грабар // Людина, культура, техніка в новому тисячолітті : матеріали XV Міжнар. наук.-практ. конф., 22–23 квіт. 2014 р., Харків. — Харків. : Нац. аерокосміч.

ун-т ім. М. Є. Жуковського «ХАІ», 2014. — С. 94–95. (авторський внесок полягає в обґрунтуванні практичного значення медіаосвіти).

31. Грабар Н. Г. Онлайн спілкування: психологічний аспект / Н. Г. Грабар, М. О. Мазоренко // Українська культура та ментальність: самобутність в умовах глобалізації : матеріали II Всеукр. наук.-практ. конф., 12–14 лют. 2010 р., Сімферополь-Ялта. — Сімферополь : ВіТроПринг, 2010. — С. 31–32. (авторський внесок полягає в теоретичному обґрунтуванні онлайн-спілкування).

32. Грабар Н. Г. Організація комфортного середовища для спілкування в бібліотеці / Н. Г. Грабар // Роль бібліотеки у створенні когнітивного ресурсу суспільства знань: технології, освіта, наука : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. / ред. кол. Л. Г. Бакуменко [та ін.]. — Харків : ХДУХТ, 2016. — С. 32–39.

33. Грабар Н. Г. Проблема інформаційного шуму в комунікаційному процесі / Н. Г. Грабар // Філософія спілкування: культура мови, цінності: матеріали Міжнар. наук.-теор. конф., 28–30 березня 2012 р., Харків / ред. кол.: проф. В. М. Вандишев, проф. С. О. Заветний, доц. Н. І. Моїсєєва; відпов. ред. проф. В. М. Вандишев. — Харків, 2012. — С. 122–123.

34. Грабар Н. Г. Професійна адаптація і соціальний захист молодого спеціаліста / Н. Г. Грабар // Короленківські читання 2009 : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.; [уклад. Н. І. Капустіна, К. Р. Гаряєв]. — Харків, 2010. — С. 86–91.

35. Грабар Н. Г. Професійне спілкування у сучасних умовах: бібліотекознавчий аспект / Н. Г. Грабар // Культура в процесі духовно-морального розвитку глобального суспільства : матеріали II Міжнародної наукової електронної конференції, 21 лют. 2019, Харків / ХНТУСГ. — Харків. — С. 60–71.

36. Мазоренко М. О. Роль спілкування в системі культурологічних дисциплін / Н. Г. Грабар, М. О. Мазоренко // Слобожанський гуманітарій — 2015 : матеріали Міжнародної наук.-метод. конф., присвяченої 85-річчю ХНТУСГ ім. П. Василенка, 27 листоп. 2015 р., Харків / ХНТУСГ. — Харків : ФОП Тарасенко В. П. — 2016. — С. 99–104. (авторський внесок полягає в розкритті особливостей здійснення комунікативних практик у процесі викладання культурологічних дисциплін).

37. Грабар Н. Г. Спілкування у системі соціальних взаємовідносин: умови розвитку / Н. Г. Грабар // Соц. гуманітарні вектори педагогіки вищ. школи : матеріали Міжнар. наук. конф., 13–14 трав. 2011 р., Харків. — Харків, 2011. — С. 122–125.

38. Грабар Н. Г. Сучасний працівник бібліотеки в системі соціальних комунікацій / Н. Г. Грабар // Бібліотека ВНЗ на новому етапі розвитку соціальних комунікацій : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 22–24 квіт.

2010 р., Дніпропетровськ; [ред. кол.: В. О. Ільганаєва, Т. О. Колесникова, Н. С. Хорошилова]. — Дніпропетровськ : В-во Дніпропетр. нац. ун-ту за-лізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2010. — С. 30.

39. Грабар Н. Г. Толерантність як складова професійної діяльності / Н. Г. Грабар // Мова. Наука. Культура : зб. наук. пр. за матеріалами Між-нар. наук.-практ. конф., присвяченої 85-річчю ХНТУСГ, 10 черв., 2015 р., Харків / ХНТУСГ. — Харків : Міськдрук, 2015. — С. 697–703.

40. Грабар Н. Г. Формування творчого потенціалу бібліотечних фахів-ців у інформаційно-комунікаційну добу / Н. Г. Грабар // Проблеми розви-тку документально-інформаційних систем у сучасному інформаційно-ко-мунікаційному середовищі : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 10 лют. 2016 р., Рівне / Рівнен. держ. гуманітар. ун-т, каф. докум. комунікацій і бібл. справи / ред. кол: Г. В. Сілкова, Ж. В. Бабенко, М. С. Костенко, Р. М. Крет ; за заг. ред. М. С. Костенко ; наук. консультант Г. М. Швецова-Водка. — Рівне : РДГУ, 2016. — С. 89–91.

41. Грабар Н. Г. Читання літератури як духовно-культурна потреба у спілкуванні / Н. Г. Грабар // Соц. гуманітарні вектори педагогіки вищ. школи : матеріали VII Міжнар. наук. конф., 28 квіт. 2016 р., Харків. — Харків : Міськдрук, 2016. — С. 305–310.

42. Грабар Н. Г. Безопасность информационной среды как фактор качественной работы библиотеки // Безпекове інноваційне суспільство: взаємодія у сфері правової освіти та правового виховання : матеріали Міжнар. інтернет-конф. 25 трав. 2016 р., Харків / Н. Г. Грабар, Т. Б. Со-коловская. — Харків, 2016. (*авторський внесок полягає в характеристиці безпечного інноваційного суспільства*).

43. Грабар Н. Г. О значении аксиологического подхода в современ-ном информационном обслуживании / Н. Г. Грабар // Слобожанський гуманітарій-2014 : матеріали Міжнар. наук.-метод. конф., присвяченої 85-річчю ХНТУСГ, 31 жовт. 2014 р., м. Харків / ХНТУСГ. — Харків : Міськдрук, 2015. — С. 110–119.

***Наукові праці, які додатково відображають
наукові результати дисертації***

44. Грабар Н. Г. Використання акмеологічного підходу при спілку-ванні з читачами / Н. Г. Грабар // Вісник Наук. б-ки: Вип. 3 : Краєзнавча робота бібліотек в контексті розвитку культури, духовності та національ-но-патріотичного виховання студентської молоді / під ред. С. М. Кірее-вої. — Харків, 2013. — С. 122–131.

45. Грабар Н. Г. Години освіченості — новий формат спілкування зі студентами / Н. Г. Грабар, Л. І. Бездольна // Бібліотечний форум України: історія, теорія і практика. — 2016. — № 2 (4). — С. 33–36 (*авторський*

внесок полягає у визначенні пріоритетних напрямів діяльності бібліотекарів у підготовці до годин освіченості).

46. Грабар Н. Г. Співвідношення спілкування та комунікації / Н. Г. Грабар // Університетська бібліотека: нова сфера інформаційної взаємодії: монографія / за ред. В. О. Ільганаєвої, Т. О. Колесникової; Дніпропетр. нац. ун-т залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. — Дніпропетровськ, 2016. — С. 45–60.

47. Грабар Н. Г. Диференціація комунікаційної взаємодії в соціокультурному просторі / Н. Г. Грабар // Освіта регіону. — 2012. — № 1. — С. 184–188.

48. Грабар Н. Г. Культурно-історичні засади вивчення спілкування в бібліотеці / Н. Г. Грабар // Філософія язика: в границях и вне границ / науч. ред. тома С. А. Заветный. — Харків: Міськдрук, ХНТУСГ, 2016. — Т. 9. — (Международная серия монографий). — С. 167–179.

49. Грабар Н. Г. Інформаційні потреби та інформаційна культура в сучасному вимірі / Н. Г. Грабар, Т. Б. Соколовська // Бібл. форум України. — 2014. — № 3. — С. 5–8. *(авторський внесок полягає у виокремленні складових формування інформаційної культури).*

50. Грабар Н. Г. «Культура спілкування»: історія пошуку поняття / Н. Г. Грабар // Світ соціал. комунікацій : наук. журн. — Т. 6. — Київ : КиМУ, ДонНУ, 2012. — С. 9–12.

51. Грабар Н. Г. Миссия библиотек в условиях электронно-информационной революции / Н. Г. Грабар, Т. Б. Соколовская // Библиотечный форум Украины. — 2012. — № 2. — С. 8–11. *(авторський внесок полягає у визначенні основних положень місії бібліотек ЗВО в сучасних комунікаційних умовах).*

52. Grabar N. Libraries in the modern information space / Natalia Grabar, Tatiana Sokolovskaya. — Saarbrücken : LAPLAMBERT Academic Publishing, 2015. — 75 p. *(авторський внесок полягає в розкритті основних комунікативних практик бібліотеки ЗВО зі студентами).*

53. Grabar N. Information — axiological training of future agrarian specialists in the culturological aspect / N. Grabar, M. Mazorenko // Innovative tools for socio-economic systems; development: series of monographs. — Katowicach; 2019. — P. 213–218. *(авторський внесок полягає у висвітленні аксіологічної складової освітнього середовища в сучасному медіапросторі).*

АНОТАЦІЯ

Грабар Н. Г. Система професійного спілкування в соціокомунікативному середовищі бібліотечної сфери. — Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора наук із соціальних комунікацій за спеціальністю 27.00.03. — книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство. — Харківська державна академія культури. Харків, 2020.

У дисертації досліджено систему бібліотечного професійного спілкування як основу соціальної взаємодії суб'єктів у процесі практичної, науково-освітньої й управлінської бібліотечної діяльності на локальному, регіональному, національному та міжнародному рівнях. Виявлено основні закономірності функціонування й розвитку спілкування в бібліотечній сфері, зокрема взаємопов'язаність професійного бібліотечного спілкування і бібліотечної діяльності, причинно-наслідкову залежність зміни професійного спілкування від цілей, змісту, предмета, умов соціальної взаємодії в бібліотеках, системно-інтеграційного розвитку професійного спілкування під впливом трансформації бібліотечної діяльності, розвитку групового професійного бібліотечного спілкування.

Розкрито структурно-функціональні зв'язки в системі бібліотечного спілкування та обґрунтовано його компенсаторну функцію, що реалізована в компенсаторній моделі професійного спілкування в бібліотечному середовищі та в умовах його подальшого розвитку в медіапросторі суспільства.

Представлено системне уявлення про професійне бібліотечне спілкування як соціокультурну комунікативну технологію суб'єктної взаємодії, спрямованої на виконання сумісної діяльності в умовах невизначеності або неузгодженості загальних цілей. Професійне бібліотечне спілкування є специфічним напрямом практичної, науково-освітньої й управлінської діяльності, націленої на досягнення ефективної соціальної взаємодії з метою сталого виконання соціальних функцій бібліотеки як соціально-комунікаційної установи, інтегрованої до медіапростору суспільства. Професійне спілкування в бібліотечній сфері розглянуто як елемент й основа бібліотечного виробничого циклу й сервісу, соціокультурної технології, що забезпечує подальший розвиток та вдосконалення діяльності бібліотек. Доведено: професійне спілкування є важливим інструментом бібліотечного менеджменту.

Ключові слова: бібліотечне професійне спілкування, комунікація, бібліотечна діяльність, взаємодія, комунікативні практики, компенсаторна модель.

АННОТАЦИЯ

Грабарь Н. Г. Система профессионального общения в социокоммуникативной среде библиотечной сферы. — Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание научной степени доктора наук по социальным коммуникациям по специальности 27.00.03. — книговедение, библиотековедение, библиографоведение. — Харьковская государственная академия культуры. Харьков, 2020.

В диссертации комплексно раскрыто систему библиотечного профессионального общения в социокоммуникативной среде как основу социального взаимодействия субъектов в процессе практической, научно-образовательной и управленческой библиотечной деятельности на локальном, региональном, национальном и международном уровнях. Выявлен ряд закономерностей функционирования и развития общения в библиотечной сфере, в частности взаимосвязанность профессионального библиотечного общения и библиотечной деятельности, причинно-следственную зависимость изменения профессионального общения от целей, содержания, предмета, условий социального взаимодействия в библиотеках, системно-интеграционного развития профессионального общения под влиянием трансформации библиотечной деятельности, развития группового профессионального библиотечного общения.

Раскрыты структурно-функциональные связи в системе библиотечного общения и обоснованно его компенсаторную функцию, которая реализована в компенсаторной модели профессионального общения в библиотечной среде и в условиях его дальнейшего развития в медиaprостранстве общества.

Предложено системное представление о профессиональном библиотечном общении как социокультурной коммуникативной технологии субъектного взаимодействия, направленной на выполнение совместной деятельности в условиях неопределенности или несогласованности общих целей и являющейся специфическим направлением практической, научно-образовательной и управленческой деятельности, нацеленной на достижение эффективного социального взаимодействия в целях устойчивого выполнения социальных функций библиотеки как социально-коммуникационного учреждения, интегрированного в медиaprостранство общества. Профессиональное общение в библиотечной сфере рассмотрено как элемент и основа библиотечного цикла и сервиса, социокультурной технологии, обеспечивающей дальнейшее развитие и совершенствование деятельности библиотек. Доказано, что профессиональное общение является важным инструментом библиотечного менеджмента.

Ключевые слова: библиотечное профессиональное общение, коммуникация, библиотечная деятельность, взаимодействие, коммуникативные практики, компенсаторная модель.

ANNOTATION

Grabar N. G. The system of professional communication in the socio-communicative environment of the library sphere. — Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation for the degree of Doctor of Science in Social Communications, specialty 27.00.03 — book science, library science, bibliography (02 — social communication). — Kharkov State Academy of Culture. — Kharkov, 2020.

The dissertation is devoted to the comprehensive disclosure of the library professional communication system in the sociocommunicative environment as the basis for the social interaction of subjects in the process of practical, scientific, educational and managerial library activities at the local, regional, national and international levels; as an activity; as a tool for the development of the library industry. The relevance of the study is due to poorly studied topics in the theoretical and methodological sense.

For the first time in the national library science: professional library communication is justified as a new direction in the study of social interaction in Ukrainian library science, which has its own goals, object and subject of study; a systemic conception of professional library communication as a specific form of practical, scientific, educational and managerial activity in the library industry was formed in the comprehensive description of its type-specificity, functions, internal and external structure of relations, and as a basic component of professional communication.

It is proved that professional intercourse in the sociocommunicative environment of the library sphere is a special sociocultural communication technology that forms the basis of the social interaction of subjects in the process of practical, scientific, educational and managerial library activities at the local, regional, national and international levels through the use of various forms, methods, funds.

The structural and socio-functional features of professional communication in the library sphere are clarified, which are characterized by universal and specific properties due to the internal library and external sociocultural situation in society.

The features of professional relations between library specialists at the regional, national and international levels are revealed. It is proved that professional communication in the communicative environment of the

library sphere performs the functions associated with the library sphere: communicative (main) information, sociocultural and humanistic (basic) organizing, regulatory, expressive (special) and compensatory (supplemental).

The diversification of professional library communication is disclosed, which is carried out in three directions: expansion (from subject-subject to macro-subject and attractor, from serving library users to partnerships, from individual to global); diversity (goals, forms, means, types of professional library communication); complication (subject, management, content of professional library communication).

It is proved that the combination of various types of information (multimedia), the development of forms and means of professional communication in the modern information space change the linear direction of professional communication to non-linear.

Spatial and environmental relationships of subjects of library communication are analyzed. In the system of professional communication in the socio-communicative environment of the library sphere, the traditional, virtual and multimodal professional communication environments that complement each other are conditionally allocated.

It is proved that in each of them the attractor-attractor communication is indicated in connection with the fact that the attractiveness of readers and library specialists increases, which are “attracted” to each other and interest partners in cooperation.

It has been revealed that professional library communication of the attractor model in a virtual environment acquires the signs of co-adaptability, integrativity, and corporatism. It is determined that the main feature of the spatial and environmental relationships of subjects of professional library communication is the dynamic development of the library, the versatility of its relationships.

Based on the analysis of professional communication in libraries in the context of library production and the library-information service, its features are revealed in such areas of library production: preparation, creation, distribution, management. The specifics of the development of professional communication in the process of socio-cultural library activities is disclosed.

The necessity of deepening relations in the process of information and library production both between professional groups of workers of various libraries and library collectives with scientists and teachers of the region and information specialists based on the organization of joint seminars, trainings, schools, workshops on information, scientific and practical, design, problematic, scientific, methodological, innovative direction is justified.

The humanistic style of library communication in the process of socio-cultural activity, based on a combination of humanistic technologies and

sociocultural methods with information and communication technologies, is highlighted.

The main modifications of professional communication in the scientific and educational activities of the library industry are identified: pedagogical, informational, process-based, cognitive-semantic, multimodal, which make up unity, complement each other and intersect.

It is justified to increase the efficiency of the professional communication system on the basis of qualatology, strengthen the library of project-oriented professional communication and develop a compensatory function based on the development of conceptual foundations of a compensatory model of professional communication and the spread of communicative practices in library activities.

The materials of the doctoral research are a significant theoretical and practical contribution to the theory of social communications and can be the basis for further scientific developments in the field of library science.

Key words: library professional communication, communication, library activities, interaction, communicative practices, compensatory model.

Підписано до друку _____.____.2020 р. Формат 60х84/16
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап.
Ум.-друк. арк. 1,8. Тираж 100. Зам. №
